

<http://dx.doi.org/10.16926/trs.2019.04.14>

Ewa JAROSZ-SIENKIEWICZ

<https://orcid.org/0000-0002-0882-7075>

Uniwersytet Wrocławski (Wrocław)

Karl Dedecius – przyczynek do recepcji *post mortem*

Streszczenie: W artykule omówiono wybrane artykuły, książki, notatki prasowe oraz dowody pamięci, które pojawiły się po śmierci Karla Dedeciusa w 2016 roku. Na podstawie wyboru tekstów autorka podejmuje próbę zdefiniowania stałych elementów w recepcji tłumacza, a w tym celu nawiązuje do analiz wcześniejszych (m.in. do artykułów i notatek prasowych), które pojawiły się w latach sześćdziesiątych XX wieku, tj. w początkowym jeszcze okresie translatorskiej działalności Dedeciusa. Analiza wypowiedzi Heinza Piontka, dotyczących Zbigniewa Herberta, Tadeusza Różewicza, dowodzi, że dzięki swej pracy Dedecius odkrył literaturę polską nie tylko dla przeciętnego odbiorcy niemieckojęzycznego, ale również budował „mosty” między poetami.

Na podstawie przeprowadzonej analizy wyłania się postać Dedeciusa, który na przestrzeni lat wciąż niezmiennie był podziwiany za pracowitość i upór w dążeniu do zbliżenia polskiego i niemieckiego narodu. Cel Dedeciusa realizowany był za jego życia nie tylko za pośrednictwem tłumaczeń literatury, ale i wskutek pielęgnowania bezpośrednich kontaktów z ludźmi różnych profesji. Działania ludzi po śmierci „Czarodzieja z Darmstadt” tchną optymizmem i dają, mimo kilku głosów sceptycznych (np. opinia Krzysztofa Ruchniewicza), nadzieję na kontynuację zainicjowanych przez Dedeciusa przedsięwzięć.

Słowa kluczowe: Karl Dedecius, recepcja *post mortem*, Czesław Miłosz, Zbigniew Herbert, przekład literatury polskiej, kontakty polsko-niemieckie, Heinz Piontek.

Karl Dedecius urodził się 20 maja 1921 roku w Łodzi. W książce zatytułowanej *Czarodziej z Darmstadt* Krzysztof A. Kuczyński podaje, że już ojciec Karla, Gustav, posiadał wybitne zdolności językowe, czego dowodem było władanie językiem niemieckim, polskim, rosyjskim i czeskim, a co umożliwiło mu nie tylko uniknięcie w czasie I wojny światowej bezpośrednich

walk frontowych (był czynny jako pisarz pułkowy), lecz także po wojnie ułatwiło stopniowy awans do urzędu kancelisty w obyczajówce w Łodzi¹. Karl jako Niemiec, a jednocześnie chodzący do polskich szkół uczeń od dziecka władał biegle językiem niemieckim i polskim. Dzieciństwo i lata młodości spędzone w wielokulturowej wówczas Łodzi, późniejsza niewola, do której dostał się po bitwie pod Stalingradem w 1943 roku, pobyty w obozach pracy, np. w Michaiłowce i w Rostowie, otworzyły go na obcą kulturę. Nauczył się języka rosyjskiego i jako rosyjski jeńiec poznał rosyjską literaturę. Wiersze Lermontowa, które z upodobaniem – według Kuczyńskiego – recytował w obozowym lazarecie, zaowocowały ponadnarodową, zwykłą ludzką sympatią, jaką zaczęli darzyć Dedeciusa Rosjanie². Leszek Żyliński w artykule *Pośrednik między światami. Karl Dedecius (1921–2016)* podkreśla, cytując samego Dedeciusa, że Dedecius jako młody człowiek nie znał literackiego języka niemieckiego. Rozmawiał po niemiecku głównie z mamą pochodzącą ze Szwabii na tematy dotyczące dnia codziennego, a język polski, również ten literacki, towarzyszył mu w kontaktach z innymi napotkanymi ludźmi i w szkole, co sprawiło, że język polski był językiem dominującym w jego życiu³.

Gdy sięgniemy po artykuły i przyczynki pisane po śmierci wielkiego tłumacza, znajdziemy w nich potwierdzenie ukształtowanego już w dzieciństwie i we wczesnej młodości szacunku dla obcych kultur i tradycji, otwartość na Inność, a także ciekawość świata i chęć wznoszenia między narodami pomostów towarzyszące Dedeciusowi przez całe jego długie życie aż do śmierci w 2016 roku.

W artykule TVN24 *Zmarł tłumacz i propagator polskiej kultury. Dedecius miał 94 lata* opublikowanym na stronie internetowej 27 lutego 2016 roku, dzień po śmierci Dedeciusa, podkreślono, że Dedecius pracował jeszcze na krótko przed śmiercią, a jego działalność nie zawężyła się do tłumaczenia. Pisał artykuły poświęcone polskiej kulturze oraz problemom literaturoznawczym, nie stronił od prób pojednania narodów za pośrednictwem literatury i kultury, nawet wówczas, gdy narody polski i niemiecki dzieliły odmienne ideologie wskutek przynależności do wrogich bloków⁴. Gdy będąc

¹ Por. K.A. Kuczyński, *Czarodziej z Darmstadt. Rzecz o Karlu Dedeciusie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1999, s. 14–15.

² Por. ibidem, s. 24–25.

³ Por. L. Żyliński, *Pośrednik między światami. Karl Dedecius (1921–2016)*, „Litteraria Copernicana” 2016, nr 1 (17), s. 161–162, źródło: <https://repozytorium.umk.pl/handle/item/3662> [dostęp: 6.11.2018], DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/LC.2016.012>.

⁴ Por. mw, plw, *Zmarł tłumacz i propagator polskiej kultury. Dedecius miał 94 lata*, TVN24, źródło: <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/zmarl-tlumacz-karl-dedecius,623012.html> [dostęp: 7.11.2018]. Dedecius wyjechał do Niemiec Zachodnich po pobycie w Weimarze.

już w zaawansowanym wieku, udzielał wywiadów, wielokrotnie podkreślał swoje obawy, że z czasem, odpowiadając na pytania, stanie się banalny⁵. Jednak tak się nie stało – nawet po śmierci tłumacza poświęcono mu i owocom jego działalności wiele uwagi. We wspomnianym artykule w TVN24 nie pominięto faktu, że Dedecius w 1980 roku założył w Darmstadt Niemiecki Instytut Kultury Polskiej (Deutsches Poleninstitut) odgrywający już w latach osiemdziesiątych znaczącą rolę „łącznika” między narodami wbrew ówczesnej polityce i nieprzychylności komunistycznych władz w Polsce⁶.

W „Dzienniku Łódzkim” wydawanym w rodzinnym mieście Dedeciusa nazwano go wielkim łodzianinem. Już sam tytuł artykułu *Karl Dedecius nie żyje. Zmarł wielki łodzianin* wskazuje na wykraczający ponad podziały narodowościowe szacunek dla dawnego mieszkańca Łodzi⁷. Jednocześnie podkreślono wielkie zasługi Dedeciusa w propagowaniu na rynku niemieckojęzycznym (w Austrii, Niemczech i Szwajcarii) polskich poetów: „To Dedecius wprowadził na obszar języka niemieckiego Miłosza – poetę, długo znanego tam tylko jako prozaik i eseista. I z jakim wyczuciem!”⁸. Interesujące są zamieszczone w „Dzienniku Łódzkim” uwagi Łukasza Kaczyńskiego dotyczące charakteru Dedeciusa – podziwia on stoicyzm dziewięćdziesięcioletniego tłumacza, który nie przestawał tworzyć do końca swoich dni, w przekonaniu, że świadomość własnego przemijania nie może mieć wpływu na osobistą aktywność jednostki⁹.

Związany z Toruniem Leszek Żyliński nazwał Dedeciusa „pośrednikiem kultury narodu polskiego”¹⁰, a doceniając tytaniczną pracę tłumacza, zwrócił uwagę na recepcję w Niemczech antologii *Lekcja ciszy* oraz *Płonących grobów* poświęconych poezji poległych w czasie wojny polskich poetów. Badacz nawiązał do *Myśli nieuczesanych* Leca, wskazując na fakt, że Dedecius wśród polskiej poezji wybierał tę, która w swej istocie była wyjątkowa i niepowtarzalna, i taką chciał przybliżyć nieobebranym w literaturze polskiej Niemcom. Czesław Miłosz, Zbigniew Herbert i Wisława Szymborska sławę, a nawet prestiżowe nagrody mogą – jak podkreśla Żyliński – za-

⁵ Por. Goethe-Institut Polen, *Rozmowy z tłumaczami. Karl Dedecius*, źródło: <https://www.goethe.de/ins/pl/pl/kul/dos/ueb/ges/20554112.html?forceDesktop=1> [dostęp: 7.11.2018].

⁶ Por. mw, plw, *Zmarł tłumacz i propagator polskiej kultury. Dedecius miał 94 lata*.

⁷ Por. Ł. Kaczyński, *Karl Dedecius nie żyje. „Zmarł wielki łodzianin”*, źródło: <https://dzienniklodzki.pl/karl-dedecius-nie-zyje-zmarl-wielki-lodzianin/ar/9443863> [dostęp: 7.11.2018], DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/LC.2016.012>.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Por. L. Żyliński, *Pośrednik między światami. Karl Dedecius (1921-2016)*, „Litteraria Copernicana” 2016, nr 1 (17), Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 161, źródło: <https://repozytorium.umk.pl/handle/item/3662> [dostęp: 6.11.2018], DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/LC.2016.012>.

wdzięczać między innymi przekładom Dedeciusa¹¹. Toruński badacz postrzega Dedeciusa jako pośrednika kultur dzięki powołaniu przez niego do życia Niemieckiego Instytutu Polskiego w Darmstadt, a jednocześnie podkreśla związki poety-tłumacza z Toruniem i toruńskim uniwersytetem¹².

Po śmierci Dedeciusa również w „Dzienniku Łódzkim” pojawia się kolejny artykuł Łukasza Kaczyńskiego zatytułowany *Karl Dedecius: kurtka dla Filipowicza, piwo dla Różewicza, łóżko dla Herberta*¹³, będący relacją z pobytu w Łodzi córki Dedeciusa Oktavii Baas, która przyjechała do rodzinnego miasta ojca po jego śmierci. Czytelnik artykułu Kaczyńskiego poznaje nie tylko warsztat tłumacza, ale także kilka faktów z życia prywatnego Dedeciusa, który również we własnym domu we Frankfurcie nad Menem oferował gościnę Herbertowi, Różewiczowi i Szymborskiej wraz z jej partnerem Kornelem Filipowiczem. Oktavia Baas widzi w Dedeciusie nie tylko utalentowanego człowieka przekładającego teksty. Ojca postrzega jako osobę wciąż zajętą, wobec rodziny liberalną, dbającą o wykształcenie dzieci, Kochającą wnuki, a jednocześnie pomagającą innym, także polskim literatom, gdy przyjmował ich pod swój dach także w czasach, kiedy nie każdy Polak mógł sobie finansowo pozwolić na pobyt w Niemczech¹⁴. Łukasz Kaczyński wymienia łodziankę, Sławę Lisiecką, jako jedyną wskazaną przez Dedeciusa osobę mogącą przetłumaczyć jego książkę *Europejczyk z Łodzi*¹⁵. Wspomina też o pulpicie translatorskim Dedeciusa, który Oktavia Baas przekazała w darze Muzeum Miasta Łodzi, kontynuując tym samym ideę polsko-niemieckiej przyjaźni krzewioną przez ojca¹⁶.

Niemca Dedeciusa znają wszyscy łodzianie. 43 Gimnazjum w Łodzi nosi jego imię, a uczniowie na stronie internetowej skierowali do jeszcze żyjącego wówczas ambasadora kultury polskiej wiele ciepłych słów: „Mamy nadzieję, że dzięki chojeńskim gimnazjalistom kontakty naszego patrona z Łodzią, bliskie i serdeczne, będą jeszcze cieplejsze i pełne młodzieńczego uroku”¹⁷.

¹¹ Por. L. Żyliński, *Pośrednik między światami. Karl Dedecius (1921–2016)*, s. 162 i nast.

¹² Por. ibidem, s. 165.

¹³ Ł. Kaczyński, *Karl Dedecius: kurtka dla Filipowicza, piwo dla Różewicza, łóżko dla Herberta*, źródło: <https://plus.dzienniklodzki.pl/karl-dedecius-kurtka-dla-filipowicza-piwo-dla-rozewicza-lozko-dla-herberta/ar/11466026> [dostęp: 7.11.2018].

¹⁴ Por. ibidem.

¹⁵ Por. ibidem. Książka ta została przetłumaczona i wydana przez Lisiecką w 2008 roku nakładem wydawnictwa PWN, por. <https://ksiegarnia.pwn.pl/Europejczyk-z-Lodzi,68957357,p.html> [dostęp: 7.11.2018].

¹⁶ Ł. Kaczyński, *Karl Dedecius: kurtka dla Filipowicza, piwo dla Różewicza, łóżko dla Herberta*, „Dziennik Łódzki”, źródło: <https://plus.dzienniklodzki.pl/karl-dedecius-kurtka-dla-filipowicza-piwo-dla-rozewicza-lozko-dla-herberta/ar/11466026> [dostęp: 7.11.2018].

¹⁷ *Dwujęzyczność w 43 Gimnazjum im. Karla Dedeciusa, Karl Dedecius – nasz patron*, źródło: <http://www.strony.toya.net.pl/~gimnazjum43/0.html> [dostęp: 7.11.2018].

W łódzkiej „Gazecie Wyborczej” zastanawiano się, czy po śmierci Dedeciusa nazwać jego imieniem ulicę w centrum miasta¹⁸. W 1990 roku Dedecius otrzymał tytuł doktora honoris causa Uniwersytetu Łódzkiego, a dwa lata później tytuł Honorowego Obywatela Miasta¹⁹.

Pracę Dedeciusa jeszcze za jego życia honoruje wiele polskich uniwersytetów, m.in. Uniwersytet Wrocławski. W 2002 roku Dedecius otrzymuje tytuł *doctora honoris causa* tej placówki²⁰. Natomiast w 2018 roku Instytut Filologii Germańskiej tej samej uczelni organizuje wystawę zatytułowaną Nagroda im. Karła Dedeciusa, którą obejrzeć można było w Gmachu Wydziału Filologicznego²¹. W tym samym czasie, 7 listopada 2018 roku, w Instytucie Filologii Germańskiej odbyło się spotkanie z Elizą Borg, laureatką Nagrody im. Dedeciusa, tłumaczką utworu Jenny Erpenbeck *Klucz do ogrodu (Heimsuchung)*²².

Także po stronie niemieckiej doceniono pracę wielkiego tłumacza. Po jego śmierci zorganizowano szereg imprez upamiętniających jego dzieło. Na uwagę zasługuje tłumaczone na język polski spotkanie z sympatykami prof. Karła Dedeciusa (Podiumsgespräch mit den Wegbegleitern von Prof. Karl Dedecius.), które odbyło się 17.11.2017 roku we Frankfurcie nad Odrą. Jak czytamy na stronie internetowej, dawni współpracownicy Dedeciusa zainteresowani byli kontynuacją jego dzieła. Wśród zaproszonych gości wymienia się Winfrieda Lipschera, rzecznika prasowego Polsko-Niemieckiego Instytutu do spraw Polskich, Elżbietę Sobótkę – Konsula Generalnego RP współpracującego z tłumaczem, prof. Dietera Bingena, któremu po Dedeciusie powierzono funkcję dyrektora Niemieckiego Instytutu Polskiego, a który pragnął kontynuować jego dzieło. Nie zabrakło też Krzysztofa Wojciechowskiego, reprezentanta Viadriny, której w całości tłumacz przekazał swą spuściznę. Już wtedy zastanawiano się nad możliwością dalszej realizacji podjętych przez Dedeciusa zadań²³.

¹⁸ Por. J. Rojewski, *Jak nazwać nową ulicę w Centrum? Może Pasaż Dedeciusa?*, „Gazeta Wyborcza”, źródło: <http://lodz.wyborcza.pl/lodz/1,35136,20351020,jak-nazwac-nowa-ulice-w-centrum-moze-pasaz-dedeciusa.html> [dostęp: 7.11.2018].

¹⁹ Por. Karl Dedecius, źródło: http://archiwum.uml.lodz.pl/miasto/o_miescie/slynni_lodzianie/honorowi_obywatele_miasta_lodzi/karl_dedecius/ [dostęp: 7.11.2018].

²⁰ Por. <https://uni.wroc.pl/nagrody-i-wyroznienia-2/doktorzy-honoris-causa/a-g-2/> [dostęp: 7.11.2018].

²¹ Por. <http://www.ifg.uni.wroc.pl/wydarzenia/wystawa-nagroda-im-karla-dedeciusa/> [dostęp: 7.11.2018].

²² Por. *Spotkanie z Laureatką Nagrody im. Karła Dedeciusa*, źródło: <http://www.ifg.uni.wroc.pl/wydarzenia/spotkanie-z-laureatka-nagrody-im-karla-dedeciusa/> [dostęp: 7.11.2018].

²³ Por. I. Czechowska, *Podiumsgespräch mit den Wegbegleitern von Prof. Karl Dedecius / Spotkanie z sympatykami Prof. Karła Dedeciusa*, źródło: <https://www.pol-int.org/en/>

Pośmiertnie w niemieckiej prasie (m.in. „Frankfurter Allemeine Zeitung“) pojawiają się liczne artykuły prezentujące dorobek translatorski Dedeciusa, a przykładem jest choćby tekst Stefanie Peter *Übersetzer Karl Dedecius tot. Er brachte uns Polens Literatur*²⁴. O Dedeciusie pisze również autor znanej monografii *Zur Strategie und Poetik des Übersetzens*²⁵ Przemysław Chojnowski w „Roczniku Komparatystycznym” w 2016 roku. W artykule *Karl Dedecius – eine Retrospektive*²⁶ podkreśla, że Dedecius właśnie w literaturze dostrzegł środek prowadzący do zbliżenia się narodów²⁷. Wymienia lata siedemdziesiąte ubiegłego stulecia jako okres, który ze swą atmosferą odprężenia stanowił niepowtarzalną inspirację dla tłumacza²⁸. Chojnowski wymienia również młodzieńcze zainteresowanie Niemca z Łodzi polskim łodzianinem – Julianem Tuwimem²⁹. Dostrzega niepoślednią rolę tłumaczenia aforyzmów Stanisława Jerzego Leca³⁰. Autor przyczynku dodaje, że Dedecius nie dał się poznać wyłącznie w roli tłumacza. Liczne przedmowy, opracowania poszczególnych antologii, które wyszły spod pióra Dedeciusa pozwalają na konstatację, że Dedeciusa dawno już uznawało się za „eksperta od polskiej literatury współczesnej”³¹. Istotną częścią artykułu Chojnowskiego jest fragment poświęcony tłumaczeniom Dedeciusa i jego książce *Notatnik tłumacza*, w której przyznaje, jak pisze Chojnowski, „że całkowita wierność tłumaczenia w stosunku do oryginału, chociaż teoretycznie wydaje się możliwa, w praktyce nie może być zrealizowana”³² [tłum. E.J.S.], a czego dowodem – zdaniem Chojnowskiego – są pojawiające się w jego przekładach pewne nieścisłości, raczej niwelujące różnice mogące wpłynąć na sposób odbioru polskich utworów przez niemieckiego czytelnika³³. Dla Dedeciusa kluczowa okazuje się warstwa

conference/podiumsgespraech-mit-den-wegbegleitern-von-prof-karl-dedecius [dostęp: 7.11.2018].

²⁴ Por. S. Pater, *Übersetzer Karl Dedecius tot. Er brachte uns Polens Literatur*, „faz”, źródło: <http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/buecher/zum-tod-des-uebersetzers-karl-dedecius-14095692.html> [dostęp: 7.11.2018].

²⁵ P. Chojnowski, *Zur Strategie und Poetik des Übersetzens. Eine Untersuchung der Anthologien zur polnischen Lyrik von Karl Dedecius*, Frank & Timme – Verlag für wissenschaftliche Literatur, Berlin 2005.

²⁶ Idem, *Karl Dedecius – eine Retrospektive*, „Rocznik Komparatystyczny” – Comparative Yearbook – Komparatistisches Jahrbuch 7, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2016, s. 312–322, DOI: <http://dx.doi.org/10.18276/rk.2016.7-18>.

²⁷ Ibidem, s. 312.

²⁸ Por. ibidem.

²⁹ Por. ibidem.

³⁰ Por. ibidem, s. 316.

³¹ Por. ibidem.

³² Ibidem, s. 317.

³³ Por. ibidem, s. 317 i nast.

dźwiękowa, wprowadzanie rymów, aliteracji, sprawiające, że dźwięk i rytm oddziałują równie mocno jak semantyczna warstwa utworu, współtworząc jego poetykę („der Poetik des Textes”)³⁴. W jednym z wywiadów Dedecius sam wyjaśnia, że „stara się tłumaczyć także formę wiersza”³⁵, co zmusza go do zawierania kompromisów z autorem i z tego powodu chętniej wybiera do tłumaczenia utwory autorów żyjących, ponieważ może z nimi przedyskutować swoje translatorskie rozwiązania³⁶.

Ciekawe, że Chojnowski, pisząc o recepcji tłumaczeń Dedeciusa, przywołuje również głosy krytyczne, szczególnie tych, którzy zarzucali mu w czasach komunizmu, że wybierał poetów ideologicznie poprawnych i pomijał niektórych przedstawicieli polskiej emigracji³⁷. Chojnowski bez ogródek wspomina, że Miłosz nie miał zaufania do przekładów swoich wierszy dokonanych przez Dedeciusa. Przywołuje również Marcela Reicha-Ranickiego wątpiącego w możliwość przekładu niektórych polskich utworów³⁸. Krytyczne głosy wydają się być ciekawe wobec słów samego tłumacza. W jednej z rozmów (dla Instytutu Goethego) podkreślał, że chciał „włączyć do swoich planów nie tylko najznamienitsze zjawiska, ale przedstawić Polskę w całości jako naród kulturalny i literacki – w kraju, na emigracji i w drugim obiegu”³⁹, a na koniec wymienia Zbigniewa Herberta i właśnie Czesława Miłosza jako swych ulubionych polskich poetów⁴⁰.

Twórczością Dedeciusa zajmują się nie tylko literaturoznawcy. Historyk i niemcoznawca Krzysztof Ruchniewicz opowiada o zorganizowanej w ramach zajęć w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego dyskusji nad poetyką przekładu wyłożoną przez Dedeciusa w *Z notatnika tłumacza*⁴¹. Jednocześnie podkreśla znaczenie eseistyki łódzianina opublikowanej w wydawnictwie Universitas⁴². W przyczynku *Gdzie podziały się mole książkowe* obok refleksji na temat zatrważającego stanu polskiego czytel-

³⁴ Por. ibidem, s. 318.

³⁵ Por. Goethe-Institut Polen, *Rozmowy z tłumaczami. Karl Dedecius*, źródło: <https://www.goethe.de/ins/pl/pl/kul/dos/ueb/ges/20554112.html?forceDesktop=1> [dostęp: 7.11.2018].

³⁶ Por. ibidem.

³⁷ P. Chojnowski, *Karl Dedecius – eine Retrospektive*, s. 318.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Goethe-Institut Polen, *Rozmowy z tłumaczami. Karl Dedecius*, źródło: <https://www.goethe.de/ins/pl/pl/kul/dos/ueb/ges/20554112.html?forceDesktop=1> [dostęp: 7.11.2018].

⁴⁰ Por. ibidem.

⁴¹ Por. K. Ruchniewicz, *Karl Dedecius (1921–2016)*, 27/02/2016, Ruchniewicz #blogihistoria, 2 komentarze, źródło: <http://krzysztofpruchniewicz.eu/karl-dedecius-1921-2016/> [dostęp: 8.11.2018].

⁴² Por. ibidem.

nictwa Ruchniewicz konstatuje, że zainteresowanie Dedeciusem w pierwszej rocznicę śmierci wybitnego człowieka polsko-niemieckiego pojednania nie jest wystarczająco duże⁴³. Autor wskazuje na wybór esejów Dedeciusa w wydaniu polskim *Polacy i Niemcy. Posłannictwo ksiązek*⁴⁴ i ich aktualność, a także wysiłki zmierzające do zgłębiania tego, co łączy Polskę i Niemcy, a nie tego, co oba te narody dzieli⁴⁵. Ruchniewicz widzi w braku czytelnictwa poważne zagrożenie dla polsko-niemieckiego pojednania⁴⁶. Natomiast w przyczynku *Po prostu Dedecius* Ruchniewicz jeszcze raz sygnalizuje wysoką wartość *Biblioteki Polskiej* i *Panoramy literatury polskiej...*⁴⁷ – serii wydawanych przez tłumacza. Jednak uwagę badacza przykuwa przede wszystkim wybór tekstów Dedeciusa w *Polonica leguntur: literatura polska w krajach języka niemieckiego*. Ruchniewicz wskazuje na wstęp napisany przez znawcę Dedeciusa Andreasa Lawatego i tworzy w swym przyczynku swoistą recenzję publikacji⁴⁸. Można śmiało stwierdzić, że Dedecius jest dla Ruchniewicza, jak i dla innych czytelników jego tekstów, osobą, która „fatalizm wrogości” we wzajemnych stosunkach polsko-niemieckich osłabić chciała za pomocą literatury i kultury⁴⁹.

Pracę Dedeciusa nad słowem i upodobanie do magii cyfr już dużo wcześniej zauważył Kazimierz Wyka, gdy wypowiadał się na temat antologii poezji polskiej XX wieku liczącej – może nieprzypadkowo, jak sugeruje – utwory 44 autorów⁵⁰. Wyka nie omieszkał przywołać fragmentów tekstu *Z notatnika tłumacza* odnoszących się do techniki tłumaczenia zakładającej przekład myśli zawartych w oryginale, a nie pojedynczych zawartych w wierszu słów⁵¹. Samego Dedeciusa nazywa poetą piszącym na obcej „kanwie” poetów polskich, zwłaszcza Herberta i Różewicza⁵².

⁴³ Por. K. Ruchniewicz, *Gdzie podziały się mole książkowe*, 28/02/2017, Krzysztof Ruchniewicz, #blogihistoria, brak komentarzy, źródło: <http://krzysztofruchniewicz.eu/gdzie-podziały-sie-mole-książkowe/> [dostęp: 8.11.2018].

⁴⁴ Por. <http://lubimyczytac.pl/ksiazka/126865/polacy-i-niemcy-poslannictwo-ksiazek> [dostęp: 8.11.2018].

⁴⁵ Por. K. Ruchniewicz, *Gdzie podziały się mole książkowe...*

⁴⁶ Por. ibidem.

⁴⁷ Por. K. Ruchniewicz, *Po prostu Dedecius*, 20/07/2013, Krzysztof Ruchniewicz. Dedecius. Dialog. Transfer kulturowy, 1 komentarz, źródło: <http://krzysztofruchniewicz.eu/po-prostu-dedecius/> [dostęp: 7.11.2018]. W wypowiedzi Ruchniewicza chodzi prawdopodobnie o *Panoramę literatury polskiej XX wieku*.

⁴⁸ Por. ibidem.

⁴⁹ Por. ibidem.

⁵⁰ Por. K. Wyka, *Rzecz wyobraźni. Dedecius*, źródło: https://pl.wikisource.org/wiki/Rzecz_wyobra%C5%BAni/Dedecius [dostęp: 7.11.2018], za: K. Wyka, *Rzecz wyobraźni*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1977.

⁵¹ Por. ibidem.

⁵² Por. ibidem.

Kiedy czytamy artykuł polskiego poety, znawcy literatury hiszpańskiej Floriana Śmieja o początkach kariery tłumacza, dowiadujemy się, że niegdyś Dedecius skierował do „Merkurjusza Polskiego” prośbę o udostępnienie tekstów młodych poetów polskich na emigracji w celu zebrania ich w antologii *Lekcja ciszy* mającej propagować twórczość Polaków w Niemczech⁵³. Imponuje wyrażony w artykule entuzjazm Śmieja, z jakim wbrew sceptycyzmowi innych zabiegał o teksty dla Dedeciusa. Wysilek się opłacił, gdyż tom został opublikowany w monachijskim wydawnictwie Carl Hanser i zyskał pozytywne recenzje⁵⁴. Wśród krytyków literackich znaleźli się m.in. Heinz Piontek i Karl Krolow, którzy, co ważne było dla Dedeciusa, za sprawą jego tłumaczeń docenili wartość polskiej twórczości⁵⁵. Śmieja wskazuje ponadto, że dla Dedeciusa nader trudnym zadaniem okazało się zdobycie tekstów w komunistycznej Polsce⁵⁶. Tym bardziej pomocna była podjęta ze Śmieją współpraca. Z drugiej strony, Śmieja wyjaśnia ograniczenia ze strony wydawnictwa, które domagało się selekcji utworów i naraziło Dedeciusa na przykrości ze strony polskich poetów, których wiersze, chociaż udostępnione Dedeciusowi i przez niego przełożone, nie weszły do antologii⁵⁷. Na koniec Śmieja podkreśla, że antologia *Lekcja ciszy* otrzymała pozytywne recenzje także ze strony takich znamienitości polskiego świata kultury, jak np. wspomniany już wcześniej Kazimierz Wyka, czy Konrad Górski doceniający zachowanie w przekładzie melodii i rytmu wierszy oryginalnych⁵⁸.

Warto również podkreślić, że Śmieja nie zapomina o tłumaczeniu przez Dedeciusa *Myśli nieuczesanych* Leca, które stały się dla niego podstawą do przekładu na język hiszpański⁵⁹. Ogromną wartością artykułu Śmieja jest również dostarczenie świadectwa nawiązujących się przyjaźni i współpracy między Dedeciusem a polskimi poetami.

Skoro Śmieja wymienił Heinza Piontka wśród krytyków literackich pochylających się nad dziełem Dedeciusa, warto przypomnieć, co Piontek, dziś nieco zapomniany niemiecki poeta pochodzący z Kluczborka, myślał o sztuce translatorskiej łodzianina. Po pierwsze, musiał ją cenić, skoro na podstawie tłumaczeń Dedeciusa analizował twórczość Zbigniewa Herberta⁶⁰,

⁵³ Por. F. Śmieja, *Tłumacz wytrawny – Karl Dedecius*, źródło: <http://www.cultureave.com/tlumacz-wytrawny-karl-dedecius/> [dostęp: 7.11.2018].

⁵⁴ Por. ibidem.

⁵⁵ Por. ibidem.

⁵⁶ Por. ibidem.

⁵⁷ Por. ibidem.

⁵⁸ Por. ibidem.

⁵⁹ Por. ibidem.

⁶⁰ Por. H. Piontek, *Männer die Gedichte machen. Die Lyrik Herberts*, [w:] H. Piontek, *Schönheit: Partisanin. Schriften zur Literatur. Zu Person und Werk*, Franz Schönekluth Verlag, München 1983, s. 256–274.

Tadeusza Różewicza⁶¹, a także odwoływał się do Dedeciusa, pisząc o przekładach wierszy Jugosłowianina Vasko Popa: „Dedecius, einer der Übersetzer von Popas Gedichten, zählt auf, was zu den Vorlieben des Dichters gehört“⁶². To stwierdzenie dowodzi, że Piontek doceniał Dedeciusa nie tylko jako tłumacza, ale i znawcę tłumaczonej literatury. Oprócz Popy Piontek zwraca uwagę na rosyjskiego poetę tworzącego po roku 1945 Josifa Brodskiego, który także tłumaczony był przez Dedeciusa⁶³.

Piontek przyznaje, że informacje o Herbercie Niemcy zawdzięczają właśnie Dedeciusowi⁶⁴, który – zdaniem krytyki literackiej – dostrzegł w języku Herberta wzniosłą prostotę („erhabene Einfachheit”)⁶⁵. Poza Herbertem Piontek ocenia tłumaczone przez Dedeciusa utwory Różewicza⁶⁶, chwalać go za dokładność i doceniając wysiłki tłumacza, by pokazać Niemcom ogólne tendencje polskiej poezji: „Dank der genauen und eindrucksvollen Übertragungen von Karl Dedecius haben wir einen guten Überblick über die polnische Lyrik bekommen”⁶⁷.

Idąc tokiem myślowym Śmiei, można spróbować podjąć próbę porównania publikacji *post mortem* poświęconych Dedeciusowi umieszczonych na stronach internetowych z artykułami prasowymi, które ukazały się na początku jego kariery. Ze względu na ilość publikacji analizie poddano wydawane od roku 1964 czasopismo „Begegnung mit Polen”. Już w latach sześćdziesiątych miesięcznik ten dostrzegał potrzebę pojednania polskiego i niemieckiego narodu. Dlatego na jego łamach publikowane są artykuły niemieckich i polskich autorów dotyczące nie tylko kultury i literatury, ale również stosunków polsko-niemieckich postrzeganych przez pryzmat wymiany naukowej i handlowej⁶⁸.

W zeszycie czwartym przedrukowany został wiersz Juliana Przybosia *Begegnung* w przekładzie Dedeciusa⁶⁹, natomiast zeszyt piąty zawiera pod-

⁶¹ Por. idem, *Männer die Gedichte machen. Formen der Unruhe*, [w:] ibidem, s. 266–274.

⁶² Ibidem, s. 286.

⁶³ Por. H. Piontek, *Männer die Gedichte machen. Entdecken wir den Dichter Brodskij*, [w:] ibidem, s. 299.

⁶⁴ Por. idem, *Männer die Gedichte machen / Die Lyrik Herberts*, [w:] ibidem, s. 257.

⁶⁵ Idem, *Die Lyrik Herberts*, [w:] H. Piontek, *Männer, die Gedichte machen. Zur Lyrik heute*, Hoffmann und Campe Verlag, Hamburg 1970, s. 75.

⁶⁶ Idem, *Formen der Unruhe*, [w:] ibidem, s. 78 i nast.

⁶⁷ Ibidem, s. 78.

⁶⁸ Por. *Zum Geleit*, [w:] H. Grüber, J. Harder, W. Maas, J. Moltmann, K. Rode, H. Symanowski, P. Wolf (red.), „Begegnung mit Polen”, zeszyt 1/2, rocznik 1, Rochus Verlag, Düsseldorf 1964, s. 1.

⁶⁹ Por. J. Przyboś, *Begegnung*, aus dem Polnischen von Karl Dedecius, [w:] H. Grüber, J. Harder, W. Maas, J. Moltmann, K. Rode, H. Symanowski, P. Wolf (red.), „Begegnung mit Polen”, z. 4, rocznik 1, Rochus Verlag, Düsseldorf 1964, s. 184.

pisany inicjałem W.H. poprzedzony fragmentem z twórczości Zbigniewa Herberta przyczynek na temat Dedeciusa⁷⁰. Autor pochyla się nad zbiorem wierszy Herberta przetłumaczonych przez Dedeciusa, wydanych w wydawnictwie Suhrkamp⁷¹, i kreśli obraz tłumacza, podkreślając jego pracowitość i działalność translatorską będącą jedynie dodatkowym źródłem utrzymania – obok pracy zarobkowej w towarzystwie ubezpieczeniowym⁷². Autor wspomina, że już w latach pięćdziesiątych Dedecius dokonywał pierwszych tłumaczeń, do których należały przekład powieści Leona Kruczkowskiego *Kordian i cham (Rebell und Bauer)*, sztuki Anny Świrskiej *Aufruf an der Mauer*, jak również wiersze zebrane w antologii *Płonące groby (Leuchtende Gräber)*, aforyzmy Leca *Myśli nieuczესane (Die unfrisierten Gedanken)*, a także *Neue unfrisierte Gedanken*, i zbiór wierszy *Lekcja ciszy*. Zwracając uwagę na poczytność tych utworów w Niemczech⁷³, autor podkreśla, że na warsztacie tłumacza znalazły się także teksty o literaturze, m.in. *Einführung in die Poetik* Zbigniewa Bienkowskiego⁷⁴. Szczególną uwagę zwraca autor na antologię *Polnische Poesie*, będącą pierwszym obszernym zbiorem poezji polskiej od czasów Jana Kasprowicza do czasów współczesnych⁷⁵. Przytoczona zostaje również wypowiedź Dedeciusa na temat odmiennego postrzegania literatury polskiej po stronie wschodnio- i zachodniemieckiej i konieczności wysublimowania tego, co wspólne, aby móc właściwie ocenić teksty⁷⁶.

W zeszycie szóstym w rubryce *Buchbesprechungen* (Recenzje książek) autor o inicjałach E.H. omawia opublikowane w monachijskim Hanser Verlag w roku 1964 *Nowe myśli nieuczესane (Neue unfrisierte Gedanken)* Stanisława Jerzego Leca⁷⁷. W tej jednej z pierwszych recenzji autor docenia fakt, że to właśnie Polak, Stanisław Jerzy Lec doprowadził do odrodzenia się ogólnie martwej już sztuki pisania aforyzmów będących satyrą na ludzką głupotę, terror, kłamstwa, a w przypadku *Neue unfrisierte Gedanken* także na politykę, technikę, sztukę i inne⁷⁸. W tej samej rubryce i w tym

⁷⁰ Por. W.H., *Karl Dedecius*, [w:] H. Grüber, J. Harder, W. Maas, J. Moltmann, K. Rode, H. Symanowski, P. Wolf (red.), „Begegnung mit Polen”, z. 4, rocznik 1, Rochus Verlag, Düsseldorf 1964, s. 250–251.

⁷¹ Ibidem, s. 250.

⁷² Por. ibidem.

⁷³ Por. ibidem.

⁷⁴ Por. ibidem, s. 251.

⁷⁵ Por. ibidem.

⁷⁶ Por. ibidem.

⁷⁷ E.H., *Satirische Pointen*, [w:] H. Grüber, J. Harder, W. Maas, J. Moltmann, K. Rode, H. Symanowski, P. Wolf (red.), „Begegnung mit Polen”, z. 6, rocznik 1, Rochus Verlag, Düsseldorf 1964, s. 328–329.

⁷⁸ Por. ibidem.

samym zeszycie omawia się także przełożone przez Dedeciusa i zebrane w tomiku *Gedichte* wiersze Zbigniewa Herberta wydane w wydawnictwie Suhrkamp. Autor recenzji już w latach sześćdziesiątych dostrzegł w Dedeciusie pośrednika między kulturami, udostępniającego czytelnikowi z krajów niemieckojęzycznych poezję Herberta, którą – zdaniem recenzenta – tłumacz z Łodzi przekłada bardzo profesjonalnie. W recenzji można odnaleźć również uwagi na temat słów wsparcia dla młodego wówczas poety, jakiego udzielił w posłowniu sam Dedecius⁷⁹. Jego zdaniem, poezja Herberta nie jest agitacyjna, opowiadająca się za Wschodem czy Zachodem, lecz pełna sceptycyzmu, tak typowego także dla samego Dedeciusa⁸⁰.

W tym samym okresie, bo w 1962 roku, pojawiają się na rynku wydawniczym także „Deutsch-Polnische Hefte” wydawane w Monachium. Obok przyczynków o dokonaniach Hermanna Buddensiega i informacji na temat „Mickiewicz-Blätter” we wczesnych numerach czasopisma⁸¹ wspomina się o Dedeciusie podobnie jak w „Begegnung mit Polen”. Także tu, tym razem w rubryce *Neue Bücher*, odnajdziemy informację o wydaniu w Karl Henssel Verlag wierszy Zbigniewa Bienkowskiego w tłumaczeniu Dedeciusa⁸². W 5 zeszycie czasopisma przeczytamy o nagrodzie Ostdeutscher Literaturpreis przyznanej w roku 1962 Dedeciusowi⁸³, a w zeszycie 10 przedrukowany został wiersz Miecysława Jastruna *Aus Feuer und Asche* w tłumaczeniu Dedeciusa⁸⁴.

Ciekawym przyczynkiem opublikowanym w „Deutsch-Polnische Hefte” jest zainspirowana wydaniem *Myśli nieuczestnych* Leca w przekładzie Dedeciusa rozmowa z polskim autorem przeprowadzona przez warszawską współpracowniczkę pisma Krystynę Nastulanę. Tu Lec podkreśla swe ogólnie entuzjastyczne podejście do życia, które powoduje odkrywanie wciąż nowych przedmiotów własnego sceptycyzmu⁸⁵.

⁷⁹ Por. –ng, *Lyrik von Herbert*, [w:] H. Grüber, J. Harder, W. Maas, J. Moltmann, K. Rode, H. Symanowski, P. Wolf (red.), „Begegnung mit Polen”, z. 6, rocznik 1, Rochus Verlag, Düsseldorf 1964, s. 329.

⁸⁰ Por. ibidem.

⁸¹ Por. [b.a.], *Über die verdienstvolle Arbeit von Dr. Hermann Buddensieg*, [w:] J. Harder, P. Wolf in Verbindung mit W. Maas, F. Meinicke, J. Moltmann, K. Rode, „Deutsch-Polnische Hefte”, z. 3, rocznik 5, Kontakt-Verlag, Uffing am Staffelsee 1962, s. 169–170.

⁸² Por. *Neue Bücher*, [w:] J. Harder, P. Wolf in Verbindung mit W. Maas, F. Meinicke, J. Moltmann, K. Rode, „Deutsch-Polnische Hefte”, z. 4, rocznik 5, s. 228.

⁸³ *Literatur-Nachrichten*, [w:] J. Harder, P. Wolf in Verbindung mit W. Maas, F. Meinicke, J. Moltmann, K. Rode, „Deutsch-Polnische Hefte”, z. 5, rocznik 5, s. 286.

⁸⁴ M. Jastrun, *Aus Feuer und Asche*, aus dem Polnischen von Karl Dedecius, [w:] Joh. Harder, Paul Wolf in Verbindung mit Walther Maas, Fritz Meinicke, Jürgen Moltmann, Karl Rode, „Deutsch-Polnische Hefte”, z. 10, rocznik 5, s. 510.

⁸⁵ *Die Welt ist mit Worten überfüllt. Wir sprachen mit Stanisław Jerzy Lec*, [w:] Joh. Harder, P. Wolf in Verbindung mit W. Maas, F. Meinicke, J. Moltmann, K. Rode, „Deutsch-Polnische Hefte”, z. 12, rocznik 5, s. 628.

Powyższe uwagi prowadzą do konstatacji, że recepcja *post mortem* działalności Dedeciusa ogniskuje – podobnie jak wczesne prace na temat tłumacza – wokół chęci stworzenia płaszczyzny porozumienia dla Niemców i Polaków poprzez literaturę piękną.

Po śmierci Dedeciusa ukazało się obszerne opracowanie Krzysztofa Kuczyńskiego zatytułowane *Karl Dedecius*⁸⁶. Jak pisze autor, miało być poświęcone dziewięćdziesiątej piątej rocznicy urodzin „Czarodzieja z Darmstadt”⁸⁷. Niestety, śmierć tłumacza spowodowała, że nie dane było słynnemu łodzianinowi dowiedzieć się o kolejnej poświęconej mu książce. Nie będzie to ostatnia tematyczna publikacja autorstwa Kuczyńskiego, gdyż – jak można się domyślać z jego słów ze wstępu – kolejną ma już w swoich planach⁸⁸.

Książka Kuczyńskiego *Karl Dedecius* to „pogłębiony zapis wieloletnich dokonań translatorskich i eseistycznych łodzianina”⁸⁹, a także prezentacja ścisłych kontaktów Dedeciusa z polskim i niemieckim światem kultury, z pisarzami, a także ludźmi nauki. Kuczyński porównuje ponadto warsztat translatorski Dedeciusa i Bereski⁹⁰, bada związki Dedeciusa z profesorem Kazimierzem Wyką⁹¹, analizuje korespondencję tłumacza m.in. z Hermanem Buddensiegiem – twórcą znanych i wspomnianych już wcześniej „Mickiewicz Blätter”, z Egonem Naganowskim i Horstem Bienkiem⁹². W trzeciej części Kuczyński poświęca uwagę rezygnacji Dedeciusa ze stanowiska dyrektora Deutsches Polen Institut w Darmstadt w 1998 roku i omawia reakcję niemieckiej prasy na to wydarzenie⁹³. Studium Kuczyńskiego jest dla czytelnika przewodnikiem zachęcającym do dalszych dociekań i badań. Wiele stron poświęconych jest również dowodom uznania z ostatnich lat dla wielorakiej działalności Dedeciusa np. wyróżnienie Deutscher Nationalpreis, Hamburg 23.06.2010, zorganizowaną 17 czerwca 2010 roku w Słubicach wystawę „Karl Dedecius i Łódź”, uroczyste obchody 90-lecia Dedeciusa w Łodzi w dniach 19–26 maja 2011 rku, a także nadanie z tej okazji Dedeciusowi honorowego doktoratu Europejskiego Uniwersytetu Viadrina oraz stworzenie w 2013 roku Fundacji Karla Dedeciusa przy Eu-

⁸⁶ K.A. Kuczyński, *Karl Dedecius*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017.

⁸⁷ Por. ibidem.

⁸⁸ Por. K.A. Kuczyński, *Wstęp*, [w:] K.A. Kuczyński, *Karl Dedecius...*, s. 10.

⁸⁹ <https://www.empik.com/karl-dedecius-kuczynski-krzysztof,p1143207217,ksiazka-p> [dostęp: 8.11.2018].

⁹⁰ Por. K.A. Kuczyński: *Karl Dedecius...*, s. 5.

⁹¹ Por. ibidem.

⁹² Por. ibidem.

⁹³ Por. ibidem, s. 6.

ropejskim Uniwersytecie Viadrina⁹⁴. Na uwagę zasługują również rozdziały poświęcone spotkaniom badacza z Dedeciusem w latach 2007, 2008 i 2012⁹⁵, przy okazji których porównuje on dawne spostrzeżenia, odnotowane w swoich własnych wywiadach na temat łodzianina, z rozmową ostatnią, przeprowadzoną w roku śmierci tłumacza, opublikowaną już po jego odejściu i zatytułowaną *Największy tłumacz wszech czasów*⁹⁶. Kuczyński przypomina także wybrane wywiady, które sam przeprowadził z Dedeciusem⁹⁷.

Na koniec warto przypomnieć jeszcze jeden artykuł Kuczyńskiego *Wielki mistrz literackiego przekładu. W 95 rocznicę urodzin Karla Dedeciusa*⁹⁸, w którym, analizując wybory Dedeciusa, dostrzega zaistnienie pewnej tendencji tłumacza do przekładania rówieśników o podobnych doświadczeniach i przeżyciach, a z czasem do sięgania po literaturę starszą, np. Adama Mickiewicza⁹⁹.

Ważnym aspektem działalności Dedeciusa była – zdaniem Kuczyńskiego – mocno strzeżona przez niego wolność. Ponieważ tłumaczenie nie było jego główną działalnością zarobkową, wyboru literatów dokonywał według klucza artystycznego¹⁰⁰, dlatego w jego dorobku znajdują się utwory twórców lewicowych, jak i emigrantów. Niezależność finansowa gwarantowała mu autentyczną wolność i niezależność na literackim rynku wydawniczym¹⁰¹.

Podsumowując, należy podkreślić, że przytoczone tu wypowiedzi dają wgląd w recepcję działalności Dedeciusa *post mortem*, mimo iż stanowią one jedynie część głosów, które pojawiły się w kręgach sympatyków łodzianina i znawców działalności Dedeciusa. Wszystkie sugerują niepoślednią rolę, jaką odegrał na rzecz polsko-niemieckiego pojednania na przestrzeni wielu lat ten utalentowany tłumacz, mistrz słowa, a zarazem nieustrudzony orędownik popularyzacji polskiej literatury i kultury poza granicami naszego kraju. Z przytoczonych publikacji jasno wynika wielotorowość jego działalności, która miała połączyć Polaków i Niemców, pośrednio i bezpośrednio także złączyć świat twórców literatury i krytyki literackiej.

⁹⁴ Por. *ibidem*.

⁹⁵ Por. *ibidem*.

⁹⁶ Por. *ibidem*, s. 7.

⁹⁷ Por. *ibidem*, s. 6.

⁹⁸ Por. K.A. Kuczyński, *Wielki mistrz literackiego przekładu. W 95 rocznicę urodzin Karla Dedeciusa*, źródło: <http://www.pisarze.pl/index.php/eseje/11773-krzysztof-a-kuczynski-wielki-mistrz-literackiego-przekladu.html> [dostęp: 8.11.2018].

⁹⁹ Por. *ibidem*.

¹⁰⁰ Por. *ibidem*.

¹⁰¹ Por. *ibidem*.

Należy mieć nadzieję, że zainteresowanie Dedeciusem to zwiastun kontynuacji jego dzieła budowania mostów między naszymi narodami.

Bibliografia

- [b.a.], *Die Welt ist mit Worten übervölkert. Wir sprachen mit Stanisław Jerzy Lec*, [w:] Joh. Harder, P. Wolf in Verbindung mit W. Maas, F. Meinicke, J. Moltmann, K. Rode, „Deutsch-Polnische Hefte”, z. 12, rocznik 5, Kontakt-Verlag, Uffing am Staffelsee 1962, s. 626–629.
- [b.a.], <http://www.ifg.uni.wroc.pl/wydarzenia/wystawa-nagroda-im-karla-dedeciusa/> [dostęp: 7.11.2018].
- [b.a.], *Karl Dedecius*, źródło: http://archiwum.uml.lodz.pl/miasto/o_miescie/slynni_lodzianie/honorowi_obywatele_miasta_lodzi/karl_dedecius/ [dostęp: 7.11.2018].
- [b.a.], *Literatur-Nachrichten*, [w:] Joh. Harder, P. Wolf in Verbindung mit W. Maas, F. Meinicke, J. Moltmann, K. Rode, „Deutsch-Polnische Hefte”, z. 5, rocznik 5, Kontakt-Verlag, Uffing am Staffelsee 1962, s. 285–286.
- [b.a.], *Neue Bücher*, [w:] Joh. Harder, P. Wolf in Verbindung mit W. Maas, F. Meinicke, J. Moltmann, K. Rode, „Deutsch-Polnische Hefte”, z. 4, rocznik 5, Kontakt-Verlag, Uffing am Staffelsee 1962, s. 228.
- [b.a.], *Rozmowy z tłumaczami. Karl Dedecius*. Goethe-Institut Polen, źródło: <https://www.goethe.de/ins/pl/pl/kul/dos/ueb/ges/20554112.html?forceDesktop=1> [dostęp: 7.11.2018].
- [b.a.], *Spotkanie z Laureatką Nagrody im. Karla Dedeciusa*, źródło: <http://www.ifg.uni.wroc.pl/wydarzenia/spotkanie-z-laureatka-nagrody-im-karla-dedeciusa/> [dostęp: 7.11.2018].
- [b.a.], *Über die verdienstvolle Arbeit von Dr. Hermann Buddensieg*, [w:] Joh. Harder, P. Wolf in Verbindung mit W. Maas, F. Meinicke, J. Moltmann, K. Rode, „Deutsch-Polnische Hefte”, z. 3, rocznik 5, Kontakt-Verlag, Uffing am Staffelsee 1962, s. 169–170.
- [b.a.], *Zum Geleit*, [w:] H. Grüber, Joh. Harder, W. Maas, J. Moltmann, K. Rode, H. Symanowaski, P. Wolf, „Begegnung mit Polen”, z. 1–2, rocznik 1, Rochus Verlag, Düsseldorf 1964, s. 1.
- Chojnowski P., *Karl Dedecius – eine Retrospektive*, „Rocznik Komparatystyczny” – Comparative Yearbook – Komparatistisches Jahrbuch 7, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2016, s. 312–322, DOI: <http://dx.doi.org/10.18276/rk.2016.7-18>.
- Chojnowski P., *Zur Strategie und Poetik des Übersetzens. Eine Untersuchung der Anthologien zur polnischen Lyrik von Karl Dedecius*, Frank & Timme – Verlag für wissenschaftliche Literatur, Berlin 2005.

- Czechowska I. *Podiumsgespräch mit den Wegbegleitern von Prof. Karl Dedecius / Spotkanie z sympatykami Prof. Karla Dedeciusa*, źródło: <https://www.pol-int.org/en/conference/podiumsgespraech-mit-den-wegbegleitern-von-prof-karl-dedecius> [dostęp: 7.11.2018].
- Dwujęzyczność w 43 Gimnazjum im. Karla Dedeciusa. *Karl Dedecius – nasz patron*, źródło: <http://www.strony.toya.net.pl/~gimnazjum43/0.html> [dostęp: 7.11.2018].
- E.H., *Satirische Pointen*, [w:] H. Grüber, Joh. Harder, W. Maas, J. Moltmann, K. Rode, H. Symanowaski, P. Wolf (red.), „Begegnung mit Polen”, z. 6, rocznik 1, Rochus Verlag, Düsseldorf 1964, s. 328–329.
- Nagrody i wyróżnienia*, źródło: <https://uni.wroc.pl/nagrody-i-wyroznienia-2/doktorzy-honoris-causa/a-g-2/> [dostęp: 7.11.2018].
- Jastrun M., *Aus Feuer und Asche* aus dem Polnischen von Karl Dedecius, [w:] Joh. Harder, P. Wolf in Verbindung mit W. Maas, F. Meinicke, J. Moltmann, K. Rode, „Deutsch-Polnische Hefte”, z. 10, rocznik 5, Kontakt-Verlag, Uffing am Staffelsee 1962, s. 510.
- Kaczyński, Ł., *Karl Dedecius: kurtka dla Filipowicza, piwo dla Różewicza, łóżko dla Herberta*, źródło: <https://plus.dzienniklodzki.pl/karl-dedecius-kurtka-dla-filipowicza-piwo-dla-rozewicza-lozko-dla-herberta/ar/11466026> [dostęp: 7.11.2018].
- Kuczyński K.A., *Czarodziej z Darmstadt. Rzecz o Karlu Dedeciusie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1999.
- Kuczyński K.A., *Karl Dedecius*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017.
- Kuczyński K.A., *Wielki mistrz literackiego przekładu. W 95 rocznicę urodzin Karla Dedeciusa*, źródło: <http://www.pisarze.pl/index.php/eseje/11773-krzysztof-a-kuczynski-wielki-mistrz-literackiego-przekladu.html> [dostęp: 8.11.2018].
- Lec S.J., *Unfrisierte Gedanken*, [w:] Joh. Harder, P. Wolf in Verbindung mit W. Maas, F. Meinicke, J. Moltmann, K. Rode, „Deutsch-Polnische Hefte”, z. 12, rocznik 5, Kontakt-Verlag, Uffing am Staffelsee 1962, s. 630–631.
- mw, plw, *Zmarł tłumacz i propagator polskiej kultury. Dedecius miał 94 lata*, źródło: <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/zmarl-tlumacz-karl-dedecius,623012.html> [dostęp: 7.11.2018].
- Ng, *Lyrik von Herbert*, [w:] H. Grüber, Joh. Harder, W. Maas, J. Moltmann, K. Rode, H. Symanowaski, P. Wolf (red.), „Begegnung mit Polen”, z. 6, rocznik 1, Rochus Verlag, Düsseldorf 1964, s. 329.
- Pater S., *Übersetzer Karl Dedecius tot. Er brachte uns Polens Literatur*, „faz”. źródło: <http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/buecher/zum-tod-des-uebersetzers-karl-dedecius-14095692.html> [dostęp: 7.11.2018].

- Piontek H. *Männer, die Gedichte machen. Zur Lyrik heute*, Hoffmann und Campe Verlag, Hamburg 1970.
- Piontek H., *Schönheit: Partisanin. Schriften zur Literatur. Zu Person und Werk*, Franz Schneekluth Verlag, München 1983.
- Przyboś J., *Begegnung*, aus dem Polnischen von Karl Dedecius, [w:] H. Grüber, Joh. Harder, W. Maas, J. Moltmann, K. Rode, H. Symanowski, P. Wolf (red.), „Begegnung mit Polen”, z. 4, rocznik 1, Rochus Verlag, Düsseldorf 1964, s. 184.
- Rojewski J., *Jak nazwać nową ulicę w Centrum? Może Pasaż Dedeciusa?*, „Gazeta Wyborcza”, źródło: <http://lodz.wyborcza.pl/lodz/1,35136,20351020,jak-nazwac-nowa-ulice-w-centrum-moze-pasaz-dedeciusa.html> [dostęp: 7.11.2018].
- Ruchniewicz K., *Gdzie podziały się mole książkowe*, 28/02/2017. Krzysztof Ruchniewicz, #blogihistoria, brak komentarzy, źródło: <http://krzysztof.ruchniewicz.eu/gdzie-podzialy-sie-mole-ksiazkowe/> [dostęp: 8.11.2018].
- Ruchniewicz K., *Po prostu Dedecius*, 20/07/2013. Krzysztof Ruchniewicz. Dedecius. Dialog. Transfer kulturowy. 1 komentarz, źródło: <http://krzysztofruchniewicz.eu/po-prostu-dedecius/> [dostęp: 7.11.2018].
- Ruchniewicz, K. *Karl Dedecius (1921–2016)*, 27/02/2016, źródło: Ruchniewicz #blogihistoria. 2 komentarze, źródło: <http://krzysztofruchniewicz.eu/karl-dedecius-1921-2016/> [dostęp: 8.11.2018].
- Śmieja F., *Tłumacz wytrawny – Karl Dedecius*, źródło: <http://www.cultureave.com/tlumacz-wytrawny-karl-dedecius/> [dostęp: 7.11.2018].
- W.H., *Karl Dedecius*, [w:] H. Grüber, Joh. Harder, W. Maas, J. Moltmann, K. Rode, H. Symanowski, P. Wolf (red.), „Begegnung mit Polen”, z. 4, rocznik 1, Rochus Verlag, Düsseldorf 1964, s. 250–251.
- Wyka, Kazimierz: *Rzecz wyobraźni / Dedecius*, źródło: https://pl.wikisource.org/wiki/Rzecz_wyobra%C5%BAni/Dedecius [dostęp: 7.11.2018] za: Kazimierz Wyka: *Rzecz wyobraźni*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1977.
- Żyliński L. *Pośrednik między światami. Karl Dedecius (1921–2016)*, „Litteraria Copernicana”, 1 (17), 2016, s. 161–166, źródło: <https://repozytorium.umk.pl/handle/item/3662> [dostęp: 6.11.2018], DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/LC.2016.012>.

Karl Dedecius – Beitrag zur Rezeption *post mortem*

Zusammenfassung

Der obige Text ist eine Besprechung von ausgewählten Artikeln, Büchern, Pressebeiträgen und Aktivitäten, die nach dem Tod von Karl Dedecius 2016 zum Vorschein kamen. Auf der

Grundlage einiger Artikel versucht die Autorin, konstante Elemente bei der Beurteilung der Tätigkeit des Übersetzers im Laufe der Jahre auszusondern. Daher verweist sie auf Artikel und Pressenotizen, die in den 60er Jahren, am Anfang von Dedecius' Karriere als Übersetzer und Förderer der deutsch-polnischen Beziehungen verfasst wurden. Die Analyse des Schaffens von Tadeusz Różewicz und Zbigniew Herbert, die der Kreuzburger Dichter Heinz Piontek sich vorgenommen hatte, beweist, dass Dedecius nicht nur den durchschnittlichen deutschen Leser auf die polnische Literatur aufmerksam gemacht hat, sondern auch mittels der Übersetzungen Brücken zwischen deutschen und polnischen Dichtern baute.

Der Artikel zeigt Dedecius als eine Person, die seit Jahren für ihren Fleiß und ihre Beständigkeit beim Kreieren der Annäherung des deutschen und polnischen Volkes hohes Ansehen genoss. Der Übersetzer strebte danach, nicht nur mittels der Literatur, sondern auch mithilfe der Pflege der gemeinsamen Kontakte der Polen und Deutschen verschiedener Berufe die Völker einander näher zu bringen. Die Achtungserweisungen der Menschen nach Dedecius' Tod muten optimistisch an und lassen einigen Skeptikern (wie etwa Ruchniewicz) zum Trotz hoffen, dass das Werk von Dedecius fortgesetzt wird.

Schlüsselwörter: Karl Dedecius, Rezeption *post mortem*, Czesław Miłosz, Zbigniew Herbert, Übersetzung polnischen Literatur, deutsch-polnische Beziehungen, Heinz Piontek.

Karl Dedecius – The *Post Mortem* Recognition Tribute

Summary

The above written text is a discussion about articles, books, press notes and testimonies of memory that came out after Karl Dedecius death in 2016. On the basis of written texts, the author tries to identify constant elements of reception of the translator. This is why she also returns to an earlier analysis; she uses articles and press notes that appeared in 1960's, at the beginning of Dedecius' translating career. The analysis of Heinz Piontek regarding Zbigniew Herbert and Tadeusz Różewicz shows that thanks to his work, Dedecius brought Polish literature closer to the average German receiver, he also build bridges between poets.

The character of Dedecius that derives from the article, has been admired throughout the years for his diligence and obstinacy in bringing together the two nations – Polish and German. The aim of Dedecius was realized within his lifetime not only by translations, he also connected people from different professions together. The activities of people after the death of the "Wizard from Darmstadt" are optimistic and give, apart from few negative opinions (e.g. Ruchniewicz's opinion), hope for the continuation of projects initiated by Dedecius.

Keywords: Karl Dedecius, reception, *post mortem*, Czesław Miłosz, Zbigniew Herbert, Polish-German relations, Polish literature translation, Heinz Piontek.